

I 3. En hockeyindians uppkomst och fall

Jeff Werner

Inledning

Sommaren 2020 meddelade det svenska hockeylaget Frölunda att de efter pågående säsong skulle välja en ny logga och pensionera indianen som de haft på matchtröjorna sedan 1995. Beskedet väckte relativt lite uppmärksamhet, kanske för att det betraktades som ett väntat steg att ta för storklubben från Göteborg. Hundratals andra klubbar, främst i Nordamerika, har fattat liknande beslut de senaste decennierna. På andra sidan Atlanten har kritiken från urfolksorganisationer mot idrottsklubbers appropriering av deras namn och kulturuttryck framförts sedan länge. Till slut ville inte politiker, sponsorer och annonsörer förknippas med nattståndna rasstereotyper och en rensning av stötande och sårande uttryck har skett.

I denna essä ska den västsvenska hockeyindians uppkomst och fall undersökas i intersektion med vithet, genus och ålder i syfte att fördjupa förståelsen av hur denna rasstereotyp bruka(t)s och förhandla(t)s i Sverige. En central fråga är: Vad kan förklara att indianen har kunnat fortsätta användas under 2000-talet i en tid när nästan alla andra rasstereotyper försvunnit ur idrotts- och populärkulturen? Ett antagande är att indianens sena inträde på hockeyrinken kan förstås som kopplat till beslutsfattarnas kön och ålder vilket gör det nödvändigt att kartlägga dem som tog beslutet om att införa en indian som logga. Av stor vikt blir även den populärkulturella användningen av indianer i Sverige under beslutsfattarnas formativa år. Indianens lika sena utträde (den pensionerades först 2022) förefaller också vara värt att reflektera över. Varför var det så svårt att ersätta indianen, trots att den blev en allt större belastning för klubben?

Under 2010-talet fördes flera diskussioner om "kulturell appropriering", det vill säga situationer där majoritetsbefolkningen använder kulturuttryck från underordnade grupper. I svenska medier användes det första gången med anledning av Miley Cyrus twerk 2013 och – mer relevant för denna text – om när hockeylegendaren Börje Salming lät sig fotograferas som Sitting Bull 2014. Betydelsen av dessa diskussioner och de än mer omfattande i

Nordamerika tycks endast mycket långsamt ha gått upp för Frölundas styrelse. För att besvara ovanstående frågor och förstå indianens in- och uttåg ska i det följande loggan presenteras, en bild av indianstereotypen och dess genomslag i Sverige tecknas och svenska föreställningar om Vilda västern och cowboys och indianer presenteras. Denna bakgrundsteckning ligger sedan till grund för en analys av de olika turerna kring Frölundas logotyp.

Källmaterialet är omfattande. Det består av hundratals västernfilmer och dito TV-serier varav en del behandlades i *Medelvägens estetik* (Werner 2008), serietidningar och pojkböcker (Werner 2021), tusentals nyhetsartiklar om Frölunda Hockey och omvandlingen av Elitserien (insamlade via Mediearkivet och Svenska dagstidningar), leksaker och samlarobjekt på museer och auktionssajter (på grund av pandemin huvudsakligen inhämtade digitalt via exempelvis digitaltmuseum.se och Tradera) och medverkan i Facebookgrupper som liksom jag själv supportar Frölunda Hockey.

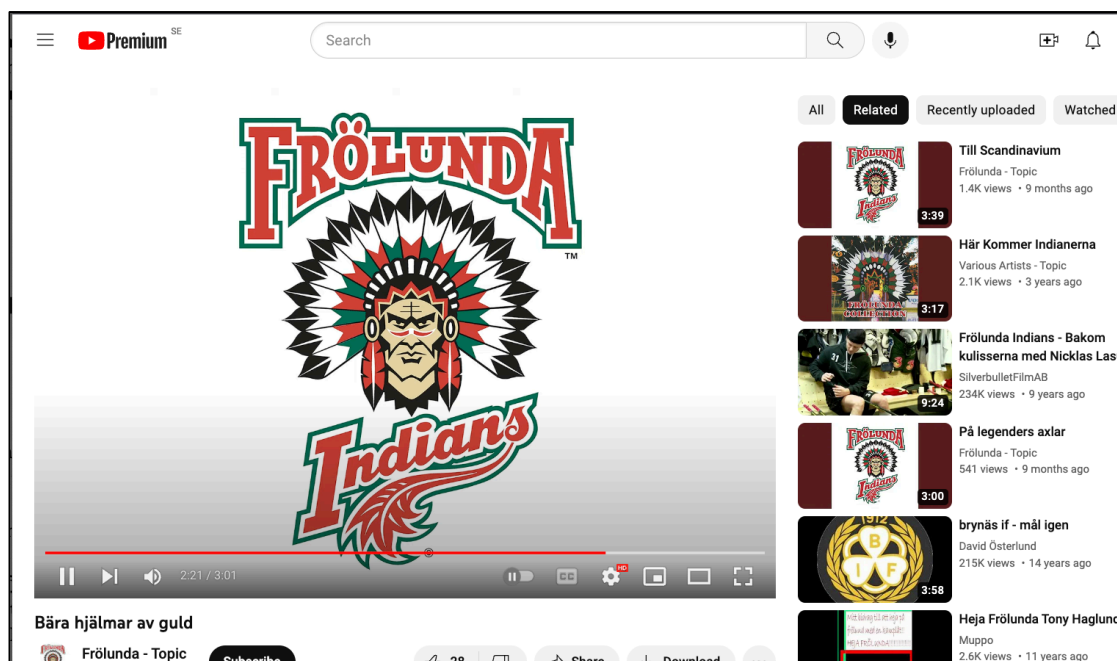
Det mesta av forskningen om indianstereotyper har bedrivits i USA på amerikanskt material men under senare år har även tyska forskare lämnat betydelsefulla bidrag. (Lutz, Strzelczyk & Watchman 2020) Det omfattande tyska intresset för "indianer" under olika regimer i såväl öst som väst har förmodligen haft stor påverkan på Sverige, såväl i form av Karl Mays böcker som översattes redan i början av seklet som 1960-talets tyska filmer om Winnetou som visats på svensk bio och tv. En intressant utställning på ämnet visades i Rostock – Ost / Western 2021. Den pekar på att slutsatser utifrån en amerikansk kontext inte är direkt överförbara på andra länder utan att föreställningar om Vilda Västern och dess protagonister fyller olika funktioner på olika platser och i olika tider.

Loggan

Frölunda Indians tidigare logga utgjordes av en symmetrisk, stiliserad indianhövding, avbildad *en face*. Anletsdragen var markerade med skarpa former vilket bidrog till att ge honom ett krigiskt utseende. Han var krigsmålade och bar förutom huvudbonad även fjädrar i öronen. Förutom Frölundas färger rött och grönt, och teckningens vitt och svart, hade hövdingen en beige hudton. Eftersom endast huvudet avbildades låg koncentrationen på blicken och ansiktsuttrycket. Denna logga användes på

matchtröjor och puckar samt på diverse prylar som sålde till supportrarna. Dessutom gjorde spelarna entré genom en portal utformad som loggan.

Frölundas indian uttryckte aggressivitet och maskulinitet. Valet hade sannolikt med identitet att göra. Sedan 1960-talet har klubben förknippats med fysisk hockey. I diskussionen om indianens vara kommer således två identitetspolitiska aspekter i konflikt med varandra: supportrarnas och de amerikanska urfolkens. Först något om användandet av "indian" i texten. Det syftar på den studerade stereotypen inte verklighetens amerikanska urfolk. När så är tillämpligt kommer jag att använda stam- eller nationstillhörighet. De urfolk som kollektivt benämns "indianer" uppfattar sig inte som *ett* folk, utan definiera sig som navajo, cherokee och apache med mera, även om de också är termer som har koloniala rötter.

Indianlogotypen blev med tiden populär bland lagets supportrar. På bilden syns ett skärmsklipp från en supportervideo på YouTube där logotypen används som visuellt ackompanjemang till en supporterlåt, "Bära hjälmar av guld".

Indianstereotypen

De folk som levde på den nordamerikanska kontinenten före kolonisatorerna uppvisade så stora skillnader sinsemellan att det knappast är möjligt att skapa en idealtypisk bild. Detta har dock inte bekymrat dem som skapat bilden av "indianerna". I det följande redovisas kortfattat den vita fantasin om

indianer så som den har sett ut under stora delar av 1900-talet. Det kan på goda grunder antas att denna fantasibild låg bakom beslutet 1995 att kalla elitlaget för Frölunda Indians, varför det alltså finns skäl att något uppehålla sig vid den.

Det råder en stark genusdikotomi i indianstereotypens värld. Dagens naturfilosofiskt lagda indianer på sociala medier är nästan uteslutande män, likaså de blodtörstiga skalpjägarna i Västernfilmerna. Indiankvinnor förekommer ofta i underordnade roller eller – när de är protagonister – agerar som medlare, en tradition från Pocahontas, U-le-lah, Minnehaha, Redwing, Sacagawea och Sonseeahrays dagar. Stereotypen av den ädla och vackra indianprinsessan med rådjursögon, ofta klädd i dovhjortskinnskläder med fransar, återupplivades i det sena 1960-talets alternativkultur (minns Buffy Sainte Maries – som själv är Cree – iscensättning av sig själv som "indian") och har hållits vid liv genom exempelvis Disneyfilmer.

Indianska män känns igen på att de bär huvudbonader med fjädrar. Även om detta främst gällde några av de stora slätternas urfolk har andra måst anpassa sig i situationer där det är en fördel att bli igenkänd som just indian. Detta gäller inte minst vid handel med vita. Den visuella stereotypen började växa fram redan på 1840-talet som ett resultat av populärkulturen, men bilder av fjäderklädda indianer med pilbågar går tillbaka ända till 1500-talet, baserade på Amerigo Vespuccis reseberättelser (Berkhofer 1979, s. 24). Manliga indianer har även attribut som tomahawker, (freds)pipor och klubbor, de bär benkläder och mockasiner. Till stereotypen hör också kommunikationen med röksignaler inte sällan åstadkomna med hjälp av filter eller hudar.

Till stereotypen hör inte bara visuella drag utan även kulturella och psykologiska: Indianer är blodtörstiga och framstegsfientliga. De går gärna till attack mot oskyldiga vita bosättare och farmare. En vanlig scen i Västernfilmer är att de vita byggt ett provisoriskt fort av välta prärievagnar som indianerna cirkulerar runt medan de skräpar och skjuter pilar. Slutligen biter angriparna dock i gräset (engelskans "biting the dust" är mer korrekt eftersom filmerna företrädesvis är inspelade i öknen eller på torrt slättland). De kan ibland smyga omkring i mörker, men bara för att rekognoscera. Striderna förs alltid dagtid. Vita kan också spionera och gå till anfall mot indianbyar, men då alltid i gott syfte, som att befria en vit kvinna som tagits till fånga. Under rekognoseringen är det enkelt att se hur många indianerna

är och vad de gör eftersom indianerna nästan alltid befinner sig utomhus. De är en del av (den vilda) naturen, inte (den vita) kulturen.

Manliga indianers föregivet grymma sinnelag kommer till uttryck i att de skalperar sina fallna motståndare. Skalper är segertroféer som ger ägaren social status. Indianernas bestialiska läggning kan även visa sig i hur de behandlar sina djur och kvinnor och att de torterar tillfångatagna vita och/eller bränner dem på bål, efter att ha genomfört en ceremoniell dans.

I den vita fantasin är indianer känslokalla, alternativt stoiska. De rör inte en min inför ond, bråd död, men kanske (i nutid) inför hotad natur. Skämtsamma indianer är ytterst ovanliga, däremot faller de ofta offer för vitas skämt. Det kan handla om indianer som klär sig på ett lustigt sätt med vitas kläder och indianer som druckit för mycket så kallat eldvatten. Begivenheten på starka drycker är kraftigt bidragande till en annan stereotyp: den tragiska indianen. Det gäller inte minst de som med en nedsättande beteckning kalla(t)s halvblod (half breeds). De kan inte finna sig till rätta vare sig bland indianer eller vita och befinner sig på ständig flykt från sig själva. (Werner 2021).

Indianer styrs av hövdingar. Även deras medicinmän har stor makt. De är en del av en hierarkisk kultur till skillnad från den vita amerikanska demokratin.

Till "positiva" stereotyper hör den vise åldermannen. Stereotypen går tillbaka på den ädla vilden, men började hitta sin moderna form på 1950-talet, bland annat i filmer om Sitting Bull och Crazy Horse. Denna stereotyp förstärktes under 1960- och 1970-talet, när föregivet uråldrig vishet förbands med andliga insikter (Bird 2001: 75). Denna stereotyp användes emellertid redan under 1800-talet för att sälja mediciner och örtekurer (Berkhofer 1979, s. xi). Ännu idag brukas den för marknadsföring av miljövänliga produkter, liksom för kristallterapi och yoga.

Indianer avbildas ofta (halv)nakna i både konst och populärkultur. På film har avklädda indianer ofta spelats av vita eller asiatiska skådespelare (Berkhofer 1979, s. 103). Klassiska exempel är Douglas Fairbanks i *The Half Breed* (1916) och Richard Dix i *The Vanishing American* (1925). Långt senare klädde Burt Lancaster av sig i *Apache* (1964). Indianen kan förstås som vit längtan efter en naturlig maskulinitet och en starkare dikotomi mellan manligt och kvinnligt. Indianprinsessor gestaltas som objekt för en vit, kolonial blick, inte

olik den gestaltning av Orientens kvinnor som bland andra Edward Said (1993), Linda Nochlin (1991) och Tomas Björk (2011) har analyserat.

All visualiserad nakenhet bidrar till en sexualisering av förhållandet mellan vita och indianer. I sin mest stereotypa form handlar det om vita kvinnor som blir bortförda av indianer och med eller mot sin vilja "gifter sig" med sina förövare. Detta tema har avhandlats i hundratals böcker och filmer. Det lever anmärkningsvärt nog kvar i samtida kioskfiktur, som Deborah Camps många böcker om relationer mellan indianska män och vita kvinnor – senast i *Lonestar's Lady*, 2017 (Bird 2001, s. 70–73). Det händer även i stereotypernas värld att vita män inleder förhållanden med indiankvinnor, inte sällan med tragisk utgång – för kvinnan. Vad som däremot inte förekommer är kärleksförhållanden mellan indianer (Bird 2001, s. 70).

Det finns ett historiskt samband mellan den romantiska föreställningen om den ädla indianen och framställningar av den sista representanten för sin ras. De tidigaste exemplen är från sent 1700-tal, men den mest välkända är från tidigt 1800-tal, James Fenimore Coopers *The Last of the Mohicans* (1826). Denna stereotyp fick visuell spridning inte bara genom otaliga filmatiseringar (den senaste versionen 1992), serietidningar och TV-serier, men har också spridits i stor skala genom reproduktioner och parafraser av det ikoniska konstverket *End of the Trail* (1894) av James Earle Fraser. Denna omåttligt populära ryttnarstaty av en uttröttad indian som nått resans slut belönades med guldmedalj på Panama-Pacific International Exposition i San Francisco 1915. Ett besläktat och likaså ofta reproducerat konstverk är *Appeal to the Great Spirit* (1908) av Cyrus Dallin. Också detta är en ryttnarstaty, men där indianen i stället för att sjunka ihop på hästen sträcker ut händerna i en bön till högre makter.

Ungdomsboksindianen

För svenskar uppväxta på 1900-talet var indianer (i betydelsen stereotyper av desamma) välbekanta. Från sekelskiftet 1900 fram till 1990-talet lekte barn "indianer och cowboys" och "röda och vita" utklädda med "indianfjädrar", pilbågar och knallpulverpistoler. Lekarna hämtade näring ur en ström av ungdomsböcker, matinéfilmer, seriemagasin och TV-serier.

Indianstereotypen spreds bland annat genom B. Wahlströms ungdomsböcker som började ges ut 1914. Den allra första volymen var Gabriel Ferrys (Louis de Bellemare) *Skogslöparen* som handlar om strider mellan vita och indianer i Mexiko. Hela tolv av tjugo böcker som Wahlströms gav ut under 1914 tillhörde genren indianböcker, ett tecken på genrens popularitet. Volym 2 blev Karl Mays *Old Shatterhand och comancheindianerna* om en från Tyskland utvandrad trapper och hans vän, indianen Winnetou. I volym 6, Edward S. Ellis *Ljudlösa steg* möter vi för första gången shoshonen Hjortfot som blev en stor försäljningsframgång för förlaget. Efter 1940 avtar förlagets utgivning av Västerböcker men den har aldrig helt upphört (Ahlborn och Nilmander 1999, s. 25).

Karl May är intressant eftersom han utvecklade en rent europeisk, för att inte säga tysk, Vilda Västerngenre. Han reste inte till Nordamerika förrän fyra år före sin död och hans föreställning om indianer och nybyggare bygger på sekundärlitteratur som han läste under sina många fängelsestraff för bedrägerier. Det kan vara ett skäl till att han aldrig slog igenom i USA eftersom felaktigheterna och diskrepanserna i förhållande till den levda verkligheten är för stora. Men i den tysktalande och nordeuropeiska världen är han en gigant och uppges vara den bäst säljande tyskspråkiga författaren genom historien (Ahlborn & Nilmander 1999, s. 23). Trots att Winnetou tillhörde Adolf Hitlers favoritlektyr behöll han sin popularitet även efter andra världskriget – både i Öst- och Västtyskland. Berättelserna om Vilda Väster blev för många en tillflykt till en värld där förövarna inte var tyskar och där det också gick att läsa in en kritik av den rådande politiska makten (Lutz, Strzelczyk & Watchman 2020). Än idag är apachen Winnetou välkänd bland tyskar och varje år ordnar Karl May Gesellschaft en festival i Bad Segeberg där många av besökarna klär ut sig till Old Shatterhand och Winnetou (Ahlborn & Nilmander 1999, s. 23).

Både Winnetou och Hjortfot är goda indianer, för att inte säga överlöpare, som står på de vitas sida. Nästan alla andra indianer är lömska. Marika Andræ skriver i sin doktorsavhandling att Hjortfot på många sätt framstår som mer vit än de vita (Andræ 2001, s. 216–217). Han "vinnlägger sig om att leva kristet", läsa Bibeln, "bemästra sin harm" och dödar inte annat än "dödsfiender". Hans mod, självbehärskning, raskhet och styrka, gör honom till en moralisk förebild med kristna konnotationer.

Film- och TV-indianen

Parallellt med ungdoms- och kioskklitteraturens exploatering av Vilda Västern blir den scen för många framgångsrika filmproduktioner. Redan kortfilmen *Den stora tågplundringen* (*The Great Train Robbery*) från 1903 kan räknas till genren, men det är 1910-talet som innebär genombrottet för hjältar som Broncho Billy och Tom Mix. Under 1930-talet, efter talfilmens introduktion, mejslas den tystlåtna vita hjälten ut, spelad av bland andra John Wayne och Gary Cooper. Hollywoods produktion av Västernfilmer nådde, sett till antalet filmer, sin topp 1958 med 54 spelfilmer (Mitchell 1996, s. 225).

Vilda Västern-filmen är upptagen av maskulinitet, av "riktiga män" som besegrar naturen samt inre och yttre fiender. Männen avbildas i relief till det magnifika men ogästvänliga landskapet, som tar sin mest ikoniserade form i sydvästra Mellanvästern. De klassiska Västernfilmerna utspelas under en kort period under andra hälften av 1800-talet och idealiserar cowboys, bank- och tågrånare och galna psykopater som annars knappast skulle ha skrivit in sig i historien som hjältar (Bröderna Dalton, Jesse James och hans bröder, Doc Holliday, Billy the Kid, Wild Bill Hickok, Wyatt Earp, Sundance Kid, Calamity Jane med flera). Västernfilmernas hjältar är individualister medan den verkliga kolonisationen av USA var en kollektiv insats av bosättare, militärer och arbetare.

I stereotypernas värld betyder cowboy ungefär "vit man i Vilda Västern", men verklighetens cowboys kom från olika delar av världen (inte minst Mellanamerika), talade olika språk och hade olika hudfärg. En del var kvinnor – ibland omnämns de som "cowgirls". Och lika lite som alla indianer bar fjäderprydnader, bar alla cowboys bredbrättade hattar, snusnäsdukar, broderade boots och jeans. Det dikotoma konceptet "cowboys och indianer" är dessutom en förvanskning av historien. Inte bara för att många tidiga cowboys tillhörde urfolk, utan för att det var den amerikanska statsmakten som stred i de så kallade indiankrigen, inte boskapsskötare. "Den amerikanska armén och indianerna" skulle ligga närmare sanningen (Mihsuah 2004, s. 14).

Lee Clark Mitchell konstaterar att inte i någon annan filmgenre badar män lika ofta som i Västernfilmer. Den sexualisering som diskuterats ovan i relation till indianer gäller också de fårade vita hjältarna. De syns regelbundet

klä av sig och försvinna ner i ett badkar endast iklädda en hatt och en cigarr. (Mitchell 1996:151) Män blir män i Västernfilmer genom att rida över vida slätter, döda andra män, dricka bourbon och gå på bordell. Men också genom att tvåla in sig. Sistnämnda hänger möjligen samman med den varumärkesrasism som Anne McClintock (1995) förtjänstfullt analyserat och där inte minst tvålens imperiebyggande funktioner framhålls. (Inom parantes förenar löddret Västernfilmerna med idrottens värld: den före detta New York Rangersmålvakten Henrik Lundqvist, som även har en bakgrund i Frölunda, är förmodligen lika känd för sin schamporeklam som för sina insatser på isen.)

På 1960-talet fick genren en märklig pånyttfödelse genom den italienska regissören Sergio Leones filmer med Clint Eastwood i huvudrollen. Dessa är kanske de senaste som på allvar satt spår hos makthavarna i Frölunda? Eastwoods tysta hjälte med iskall blick kan tyckas återuppta genrespecifika drag, men skiljer sig från sina äldre förebilder spelade av Wayne och Cooper genom att sakna moral. I dessa så kallade spaghettivästern är cowboys kallhamrade yrkesmördare som bokstavligen utför sitt värv för en handfull dollar. Samtidigt sker det som på lek. Silvanito (Pepe Calvo), i *För en handfull dollar* (1964, visad i Sverige 1966), säger till No Name (Clint Eastwood) att uppdraget är som "playing cowboys and indians" (Mitchell 1996, s. 227).

Något större intresse för indianer visar dock inte Leone – mexikaner är mer flitigt förekommande och Mexiko blir allt oftare spelplats för amerikanska Västernfilmer från och med 1960-talet (Mitchell 1996, s. 226). Vid samma tid producerades även filmer som tog ställning för urfolkens rättigheter (fast sett med en vit blick och gestaltad av vita kroppar). Burt Reynolds spelar en navajo som hämnas sin stam i *Navajo Joe* (1966, på svensk bio 1967). I *Soldier Blue* (1970) skildras den amerikanska militärens brutala slakt av cheyenner och i *Little Big Man* (1970) blandas indiankrigens grymhet med föreställningar om uråldrig visdom och livsinsikt. De båda sistnämnda filmerna anknyter sannolikt medvetet till amerikanska stämningar i slutskedet av Vietnamkriget. Vita sympatier för urfolkens kultur är även ett bärande tema i Kevin Costners *Dansa med vargar* (1990) som möjligen kan ha re-aktiverat Frölundas styrelses intresse för indianer inför beslutet 1995.

Mer sannolikt var det dock de klassiska Västernfilmerna som fanns i tankarna hos Frölundas styrelse 1995. De fortsatte att cirkulera genom TV-mediet, men

också på matinéföreställningar på bio. Sistnämnda var ett vanligt helgnöje för barn och ungdom på 1960- och 70-talen. Filmerna visades på eftermiddagarna (därför namnet) i nonstop-program och för entrébiljetten kunde man sitta kvar så länge man (eller ens föräldrar) önskade.

1968 började *High Chaparral* sändas på svensk tv (serien spelades in 1967–1971 i USA), en omedelbar succé som bland annat fick Big Bengt Erlandsson att döpa om sin temapark utanför Gnosjö till just High Chaparral. *Bröderna Cartwright (Bonanza)* visades på svensk tv från 1959 och *Krutrök (Gunsmoke)* från 1955–1975) från 1969. Näst sista säsongen öppnade, enligt *Variety*, med en episod fylld av elaka, fulla, indianska våldtäktsmän (Stedman 1982, s. 238). Efter 1968, medborgarrättsrörelsen och protesterna mot kriget i Vietnam, experimenterades med nya former av Västernserier. Den i Sverige framgångsrika *Alias Smith and Jones* (1971–1973) är ett exempel på vad som har kallats Milda Västern. I den inledande presentationen av berättelsen proklamerar berättarrösten: "They never shot anyone!" Än mer populär blev *Familjen Macahan (How the West Was Won)* 1976–1979, i Sverige på TV2 från 1977).

Under 1960- och 70-talen debatterades Västernserierna för våldsinslagen medan de stereotypa bilderna av indianer i stort sett förbigicks med tystnad. Ändå kan just TV-seriernas betydelse för stereotypiseringar av såväl vita som indianer förmodas vara betydande. De re-aktualiserar och re-distribuerar i stor utsträckning äldre tiders stereotyper genom återkommande repriser. *Bonanza* spelades in i USA mellan 1959 och 1973 men visas fortfarande (2021) på MeTV i USA och TV4 Guld i Sverige. *Krutrök* har repriserats så sent som 1998. Sergio Leones spaghettivästern har under senare år gått på re-play på kabel-TV. Förutom film och tv fanns under andra hälften av 1900-talet otaliga serietidningar som handlade om cowboys och indianer, bland andra *Tomahawk*, *Cowboy* och *Lucky Luke*.

Att leka cowboys och indianer

Stereotyperna i den ovan behandlade visuella kulturen iscensattes performativt av det uppväxande släktet bland träd och buskar i svenska bostadsområden. Leken är ambivalent och det handlar inte om någon enkel överföring av stereotyper – det går ju alldeles utmärkt att ikläda sig en stereotyp och samtidigt vara fullt medveten om att det är fråga om just en

sådan. Men den performativa akten bidrar till att förstärka kunskapen om vilka element som ingår i stereotypen, såväl visuella som kulturella. På vems sida sympatierna i leken låg kunde nog variera, men dikotomin upprättade en skillnad mellan vita och indianer. De var varandras antagonister. När leken var över identifierade sig nog de allra flesta som vita igen. Detta vittnar om lekens ambivalens. Att vara indian framstod som att vara fri (från föräldrar, skola etc). "What boy would not be an indian for a while when he thinks of the freest life in the world?" är öppningsmeningen i Ohiyesas (Charles A. Eastman) självbiografiska skildring av sin uppväxt som Dakota sioux (Eastman 1902).

Västerlekarna hade tagit fart i början av 1900-talet, inspirerade av kiosklitteratur och film. De avtog under 1980-talet för att ett decennium senare vara i princip bortblåsta. Barn till föräldrar med pengar över kunde ha varuhusinköpta knallpulverpistoler, leksaksgevär, huvudbonader med fjädrar och wigwams. Annars var det vanligaste att plocka åt sig vad omgivningen hade att erbjuda. Pinnar och grenar blev vapen, tappade fågelfjädrar sattes i håret. En av dem jag rådfrågat i arbetet med denna text påpekar även de tekniska distinktioner som gjordes, cowboys hade revolverar, indianer pilbågar eller möjligen gevär (det sista omdiskuterat bland barnen). Noterbart är att det finns en viss övervikt av kvinnor bland dem som besvarat mina frågor på sociala medier. Indianer och cowboys brukar annars ofta kategoriseras som en pojklek, i enlighet med den klassiska uppdelning i flick- och pojkböcker som B. Wahlströms införde på 1920-talet. Svarsfrekvensen behöver förstås inte avspegla den faktiska könsfördelningen bland de som lekte.

Det gick också att leka cowboys och indianer inomhus och i sandlådan. Från perioden 1900–1970 finns en stor mängd tenn- och plastfigurer med Västermotiv bevarade. Tennfigurerna kan ha gjutits av barnen själva (eventuellt under överseende av en förälder) och målats med särskilt avsedda färger (Gripenberg 1973). Noterbart är att alla indianfigurer i svenska museisamlingar, liksom dem jag studerat på auktionssajter, föreställer män. Det är också ofta en påtaglig skillnad i hudfärg. Cowboys har målats med ljus karnation, indianer är ofta chokladbruna, som i den fina samling som finns på Mölndal stadsmuseum. På museets bild av samlingen står hjälten i mitten, surrad vid en stam eller totempåle, med rödklädda soldater till höger och fjäderprydda indianer till vänster. (Mölndals stadsmuseum id: 04944:2)

Samma motiv finns på en barnteckning i Vänersborgs museum. En av teckningarna, utförd av en trettonårig grabb i Borås 1945, är påfallande lik tennsoldaterna på Mölndals stadsmuseum. Han har skrivit teckningens titel i nederkanten: "Indianer o vita i strid". Två vita står bundna vid trädstammar, medan fjäderprydda indianer och soldater i röda skjortor strider. Indianerna har pilbågar, de vita eldvapen. Stridens utgång är oviss. (Vänersborgs museum id: VM08074:53)

Att cowboys och indianer inte bara fångade denne trettonårings fantasi framgår av de av *Folket i Bild* i samarbete med Nationalmuseum och Teckningslärarförbundet 1938–1946 anordnade teckningstävlingar för skolungdom. Temat för 1945 års tävling var "Våra lekar". Elin Låby konkluderar i en avhandling (2018, ss. 241–243) att lekarna var tydligt könade. Pojkarna lekte bland annat snöbollskrig, pirater och indianer, flickorna med dockor. Pojkarnas aktiviteter skedde huvudsakligen utomhus, flickornas ofta inomhus. I en utställningskatalog från 1947 över ett urval av FiB:s teckningar sammanfattar konsthistorikern Ragnar Hoppe lekbilderna:

Camping, fotboll, bandy och skidlöpning ha funnit högst sakkunniga skildrare, och liksom under tidigare generationer tycks pojkarna alltjämt med lika stor iver ägna sig åt att leka sjörövare, indianer och vita, för att nu inte tala om att isjumpning och snöbollskastning trots den nya tiden äro högst populära. Flickornas fantasi sysslar däremot helst med ämnen som Far och Mor, klädtvätt och Handelsbod och sjukhus. (Hoppe 1947, s. 7).

Frölundaindianen

Det var alltså inför säsongen 1995/1996 som Frölunda HC:s styrelse bestämde att klubbens elitlag skulle döpas om till Frölunda Indians. Namnet uppgavs vara inspirerat av att klubben sedan lång tid kallats "Vilda Västern". Att döma av undersökta pressklipp tog smeknamnet fäste under 1959 om stadsdelen väster om Göteborg och hockeylaget omskrevs först som att det kom från "Vilda Västern" (Expressen 1959-03-02, Arbetartidningen 1959-11-14, Aftonbladet 1959-11-07 & 1959-11-28). Västra Frölunda var en av de första socknarna som införlivades med Göteborg efter andra världskriget. I generalplanen för Göteborg 1959 beskrivs området som stadens största markreserv och planerades att bebyggas med småhus. Förmodligen var det kombinationen av väderstreck och nybyggaranda som gav upphov till namnet

"Vilda Västern". Detta var också en tid när Vilda Västern ingick i de flesta barns fantasivärld. Smeknamnet började snart användas av hockeyklubben i sin marknadsföring. På 1960-talet tågade spelarna in till toner av "western-musik" (Svenska Dagbladet 1966-11-04).

Under de följande decennierna förekommer "Vilda Västern" emellanåt om och omkring Västra Frölunda. Szymon Szemberg nämner i en omfattande historik över klubben "Vilda Västern" vid ett tillfälle – i en bildtext om den kanadensiska tränaren Jack Bowness 1971 (Szemberg 1994, s. 241). Han förmodar, i ett samtal med mig 2020, att användningen av smeknamnet "Vilda Västern" tilltog när klubben etablerade sig på elitnivå vid slutet av 1960-talet. Detta skedde förmodligen av flera skäl. Klubbens värvningsstrategi var milt uttryckt okonventionell och spelstilen – inte minst under Bowness – var tuff. På 1970-talet lät klubben (eller någon annan) även trycka upp knappar med en kombination av en hockeyspelare och en revolverförsedd cowboy med texten "Vilda Västern". Att Vilda Västern skulle associeras med indianer är således av senare datum.

Namnbytet 1995 måste förstås i relation till en djupgående förändring av sporten i stort, i Sverige såväl som globalt. Genom televisionen kom allt mer pengar in i idrotten under det slutande 1900-talet. I Sverige, som behållit ett ideal om att idrottsklubbar ska vara föreningsdrivna, har detta lett till stora slitningar mellan klubbarnas supportrar och styrelser. Svensk idrottsrörelse såg allt större summor rinna in, i synnerhet efter att statens TV-monopol luckrats upp, först med TV3:s satellitsändningar i slutet av 1980-talet och TV4:s marksändningar i början av 1990-talet. För att slå mynt av detta ville Svenska Ishockeyförbundet re-branda dåvarande Elitserien efter nordamerikanskt mönster och därmed kanske till och med gå om fotbollen som största publiksport. För detta utpekades två viktiga inkomstkällor: TV-rättigheter och försäljning av prylar. Även matchinramningen förändrades för att göra hockeyn mer publikvänlig. Svenska klubbar började dramatisera spelarnas entré på isen efter förebilder från NHL där exempelvis San José Sharks äntrar rinkens genom ett hajgap. Detta utgör troligen inspiration till att Frölundas spelare anlände via indianens mun i vad som kan tyckas vara en omkastning av bell hooks (1992) klassiska text om att äta den andre. Inom ett par säsonger, skriver journalistikprofessor Ulf Jonas Björk (2016), hade alla klubbar infört rök, fyrverkerier, ljusshow, ljudmattor, maskotar och cheerleaders. Det handlade enligt dåtidens språkbruk om att "öka

kundupplevelsen” och tjäna mer på prylmarknaden. Anders Ljungberg (1996) konstaterar ironiskt att ”Malmö Redhawks ser ballare ut på en keps än Malmö IF.” (Svenska Dagbladet 1996-10-11).

Ett steg mot ”ökad kundupplevelse” var att klubbarna antog engelska namn. I en intervju 1995 hävdar den dåvarande PR-gurun Staffan Forsman att svenska är ”töntigt” (Hermansson 1995). Med start 1994 får svenska elitlag benämningar som Leksand Stars, Brynäs Tigers, HV71 Blue Bulls, Färjestad Wolves, Björklöven Lynx, Djurgården Lions, Halmstad Hammers, Bofors Bobcats, Luleå Bears, Oskarshamn Atomics, Rögle Griffins, SSK Lightning (Södertälje SK) och Timrå Red Eagles. Av elitserielagen 1994/1995 var det endast AIK, Modo och Västerås som avstod att byta till amerikanskklingande beteckningar. Men snart mattades klubbarnas intresse av. HV71 behöll sitt tjunamn fram till 2002 trots de negativa konnotationerna som uppstod på 1990-talet med den groteska framavlade biffkon Belgian Blue och galna kosjukan (BSE). De flesta klubbarna återtog efterhand sina tidigare namn eftersom engelskan visade sig vara det som gav töntstämpel (Ljungberg 1996). 2021 var det bara Frölunda Indians, Växjö Lakers och Malmö Redhawks som hade kvar ”amerikanska” namn. Detta betyder inte att Svenska Ishockeyförbundet upphört att driva på amerikaniseringen. 2013 bytte Elitserien namn till SHL som inte bara rimmar på NHL utan även kan utläsas som Swedish Hockey League.

Såväl press som supportrar var rätt skeptiska till Frölundas omgörning säsongen 1995/1996. I en artikel frågar sig Niclas Andersson om det inte är hets mot folkgrupp att byta namn till Frölunda Indians (Expressen 1996-12-14). Särskilt upprörd blir han över två falsksjungande clowner som åker runt på isen utklädda till indianer. Supportrarna upplevde att beslutet tagits ovanför deras huvuden (Björk 2016).

Frölundas beslut att re-branda sig till något som ger associationer till NHL skedde samtidigt som amerikanska klubbar började tänka över sina val av namn och maskotar. Sedan slutet av 1960-talet har kritik riktats mot att idrottsklubbar utan urfolksanknytning använder ”indianska” loggor och maskotar. Debatten kom att intensifieras och nådde mainstream-media i slutet på 1980-talet (Silverstein 2012, s. 113). Kritiken fokuserar på att bruket innebär ett förringande av kulturella och religiösa symboler som trummor, fjädrar, tomahawker, dräkter och danser. Försvararna har pekat på

att begagnandet är uppskattande och håller minnet av Vilda Västeren vid liv. Som följd av kritiken beslutade flera dagstidningar på 1990-talet att sluta använda dessa klubbars loggor och smeknamn i sportbevakningen (Sanchez 2012, s. 163).

År 2010 skrev Damian Cox i kanadensiska *The Star*: "Clearly, no right-thinking person would name a team after an aboriginal figure these days any more than they would use Muslims or Africans or Chinese or any ethnic group to depict a specific sporting notion" (Cox 2010). På det hela taget har utvecklingen gått mot att allt färre lag använder indianska namn och symboler. 2013 rapporterade *New York Times* att mer än två tredjedelar av de 3000 lag som tidigare gjort det då hade slutat (Belson 2013). Cleveland Indians annonserade så sent som 2019 att de skulle sluta använda sin Chief Wahoo logga (Keh 2018). År 2021 bar endast en klubb i NHL indiannamn, Chicago Blackhawks. Deras logga, som går tillbaka till 1926, är en indian med örnfjädrar i håret, men med ett mindre krigiskt utseende än Frölunda Indians. Klubben försvarar sitt namn med att det hyllar Black Hawk, en betydelsefull person i stadens historia (Chicago Blackhawks 2020). För att motverka otillbörlig användning förbjöd klubben 2020 sina fans att klä ut sig till indianer på matcharenan (Thompson 2020). Chicago Blackhawks är måhända en kulturell appropriering men namnet är inte nedsättande till skillnad från fotbollslaget (NFL) Washington Redskins. Sistnämnda trotsade länge alla uppmaningar om att ändra sitt namn från 1937 och sin logga med en örnfjäderprydd indian. Men sommaren 2020, i kölvattnet av Black Lives Matter, och efter omfattande ekonomiska och politiska påtryckningar från sponsorer, annonsörer och politiker som laget var beroende av för att få bygga en ny arena, togs till slut beslutet.

Även om många amerikanska lag har förändrat sina namn, loggor och maskotar bär fortfarande tusentals lag på alla nivåer namn som associerar till indianer. Kampen mot användningen har ofta förts i media, men emellanåt också juridiskt. Ett nytt och radikalt grepp togs 2002 vid University of Northern Colorado där ett nystartat basketbollag tog namnet Fighting Whites. Deras logga baserades på en tecknad bild av en vit man, med ett brett leende, tillsammans med texten "Every thang's gonna be all white!". Det kortlivade laget fick stor medial uppmärksamhet (Klyde-Silverstein 2012, s. 114–116). Forskarna Richard Delgado och Jean Stefancic påpekar att, även om syftet är

att utplåna användningen av rasstereotyper, blir det knappast resultatet av detta slags ironiska motbilder (Delgado & Stefancic 2004, s. 143).

Bland de svenska SHL-klubbarna kommer det, efter att Frölundas indian gör sorti 2022, bara vara Malmö Redhawks som anspelar på indianer. Malmö IF bytte namn 1996 och antog en logga som föreställer en hök, med fjädrar på huvudet i en position som signalerar "indian". I USA finns flera idrottsklubbar med namnet Redhawks, bland annat Miami Redhawks. Red Hawk var namnet på en siouxhövding i samma stam som Crazy Horse. De allra flesta av klubbarna med Red Hawk som del av namnet saknar, liksom Malmö, reell koppling till indianer. Ett undantag är Lacrosselaget Onondaga Redhawks. Onondaga är ett irokesiskt folk i nordöstra USA.

Frölunda är inte ensam i Europa om att använda indiannamn och indianloggor. Den belgiska fotbollsklubben K.A.A. Gent använder fortfarande en blåvit indian som logga och låter Buffalo Ben värma upp publiken före match. Den tjeckiska ishockeyklubben HC Škoda Plzeň re-brandade sig med en indianlogga så sent som 2009, vid en tid då majoriteten av de nordamerikanska klubbarna gått motsatt väg. I Pilsen finns också en Vilda Västern-park där de inför varje säsong genomför en "traditionell" örtbränningsceremoni (sage burning). Tyska Bürstadt Redskins spelar amerikansk fotboll med en ilsken röd indian som logga. Den engelska rugbyklubben Exeter Chiefs chatforum kallas Pow-Wow liksom klubbens arenabar. Flera av klubbarna använder utrymme på sina hemsidor för att förklara varför de anser sig ha rätt att behålla namnen, loggorna och maskotarna. Den vanligaste försvarslinjen är att, liksom Frölunda och speedwayklubben Indianerna, hänvisa till historiska skäl och att användningen är positivt menad (Keh 2018).

Reaktioner och motreaktioner

När nyheten om Frölundas namnbyte nådde USA reagerade flera representanter för landets urfolk. "Det är en monumentalt rasistisk idé av ett hockeylag i Sverige att använda vårt namn och våra symboler", förklarar Suzan Shown Harjo, för *Göteborgs-Posten* 1995. Klubbdirektör Benny Gustafsson säger sig i samma artikel ha blivit förvånad när klubben hotades av stämning: "Att indianerna i USA har den här uppfattningen kände vi inte till, medger han. Men vi förlöjligar inte indianerna – tvärtom. Vi respekterar

dem och deras sätt att leva i samklang med naturen. Det var därför vi valde indiantemat. Alternativet för 'Vilda Västern', som Frölunda också kallas, hade varit att associera sig med cowboys. – Men vi ville inte ha något med skjutvapen att göra, motiverar Benny Gustafsson" (Wagner 1995).

Gustafsson tycks alltså associera cowboys men inte indianer med skjutvapen. Det tycks vara barndomens lekar som sätter normen. Gustafsson, född 1955, tillhör en generation uppvuxen med att leka cowboys och indianer. Cowboys hade, som diskuterats ovan, knallpulverpistoler, indianer pilbågar. Förutom med strid associerar Gustafsson indianer med ett historiskt urfolk som lever "i samklang med naturen". Sistnämnda stereotyp är emellertid inget som kommit till uttryck i Frölundas visuella kommunikation.

De flesta i styrelsen som beslutade om namnbytet tillhör samma generation och alla är män. Ordförande i Frölunda Hockey var 1995–96 Hans Andersson, "Hasse Bula", (född 1951, ibland efter namnbytet kallad "Sitting Bula"), vice-ordförande var Hans-Erik Åhman (född 1940), sekreterare Christer Garvik (född 1947), kassör Sverker Olsson (född 1943). Ledamot var även folkpartisten Rune Zachrisson (1932–2000). Styrelsen skulle några år senare hamna i blåsväder av en helt annan anledning än kulturell appropriering: den anklagades för grova skattebrott. Benny Gustafsson häktades 1998. Tre år senare åtalades sammanlagt sex personer, däribland Gustafsson, Andersson och Olsson. Gustafsson och Olsson dömdes efter en utdragen process till fängelse (Ejderhov 2013). Av medierapporteringen framkommer även stora motsättningar inom styrelsen, där alla skyllde på alla. Det "Vilda Västern" som inspirerat till klubbens namnbyte tycks också ha tagit sig in i styrelserummet.

Styrelsens generations- och könstillhörighet kan således förklara hockey-indianens entré, medan det svala mottagandet bland klubbens fans 1995 indikerar att för en yngre generation (de mest drivande och högljudda bland supportrarna) var indianer inget som signalerade spänning, mannamod och äventyr. De hade sannolikt växt upp med andra barnlekar.

Gustafssons uttalande ovan visar att styrelsen var medveten om det problematiska med bilden av Vilda Västern som en eufemism för utrotningskrigen mot Amerikas urfolk. Ändå tar han föreställningen om primitiva indianer (som inte har skjutvapen) som lever i samklang med naturen för sann. Både han och klubben var till synes helt omedveten om den

amerikanska diskussionen om nedsättande bilder av urfolk, inte minst i sportens värld, trots att inspirationen till namnbytet kom från Nordamerika.

I Sverige väckte således en göteborgsk indian på is inga andra invändningar 1995 än att en del supportrar och journalister tyckte det nya namnet var lite fjantigt. Ändå tog kreativiteten fasta på namnbytet. Klubbens nya medlemstidning fick, efter förslag från medlemmarna, namnet *Röksignalen* (*Röksignalen* 1997:1). Tröjor, halsdukar, muggar med mera producerades, de flesta med enbart indianhuvudet på men enstaka med indianer i helfigur. Pressen hängde på klubbens marknadsföring med fyndiga rubriker. *Dagens Nyheter* rapporterar namnbytet under rubriken "Frölundaskalper i ny dräkt" medan TT väljer "Frölundas iskrigare blir indianer". *Göteborgs-Postens* redigerare valde en annan väg: "Nu röks det fredspipa på isen?" (*Dagens Nyheter* 1995-06-30; *Göteborgs-Posten* 1995-06-30; TT 1995-06-29).

Ett annat publikfriande inslag som Frölunda och andra elitklubbar lånade från NHL är användningen av maskotar på och utanför isen. 2007 introducerade Frölunda maskoten Indy, utformad som en hårt åtgången krigsmål原因 indian. Han hade ett brett käkparti, stor örnnäsa och saknade en framtand. Att döma av inlägg på sociala medier var han aldrig en särskilt populär maskot, vilket tillsammans med kritiken av Frölunda Indians approprieringspraktiker sannolikt låg bakom hans förtida pensionering 2015.

Frölunda tog till säsongen 2015/16 fram en ny maskot, Frölle, vars hornbeklädda huvud var avsett att likna en amerikansk bisonoxe (buffalo). Nedstuckna i ett pannband har maskoten två fjädrar. Frölle såldes som gosedjur och är i sin djurform mindre öppet rasstereotyp än sin föregångare Indy men anspelade förstås på vita föreställningar om de stora slätternas nomadiska indianer och totemdjur.

2015 anmälades Frölunda Indians och Speedwayklubben Indianerna till Diskrimneringsombudsmannen (DO) av en privatperson, som enligt egen utsago är nordamerikansk indian för att de använder "redfaces" och den pejorativa benämningen "indian". Personen förklarade att hen under ett halvår utan framgång försökt kontakta Frölunda Hockey. Anmälan noterades i media. "Jag förstår inte vad som är problemet. Det är en skitfin tröja, kan den

inte bara få vara det?” kommenterade fotbollsprofilen och frölunda-supportern Glenn Hysén (Junelind 2015.) DO beslutade att inte behandla ärendet eftersom myndigheten ansåg att det föll utanför det som diskrimineringslagen skyddar. (Diskrimineringsombudsmannen 2015-801, 2015-2218)

Hösten 2020 producerade SVT ett avsnitt i serien ”Mötet” med titeln ”Inte er indian”. I programmet, som följer ett givet format där två personer med motsatt uppfattning i en aktuell fråga möts i en neutral miljö, ställs Glenn Hysén mot konstnären Antonie Grahamsdaughter som stod bakom anmälan till DO. Hysén presenteras inledningsvis på Götaplatsen i Göteborg där glada minnen från lagets guldfest 2019 väcks till liv. Det där med rasism säger han sig inte förstå – indianen är ju en hyllning! – och han ventilerar också sin oro för att Grahamsdaughter ska använda en massa svåra ord som han inte förstår. Före mötet hinner han äta en grillad med bröd på Heden och tjöta lite med flickan i gatuköket.

Grahamsdaughter gör entré med Stockholmståget. Därmed etableras en rad motsatts-förhållanden: Huvudstaden mot andrastaden, kvinna mot man, resenären (från Stockholm, men också från Nordamerika) mot lokalprofilen, glädjeförstöraren mot den goa gubben, konstnären mot sportsupportern med flera.

Frölundaspelare gör entré via ett indianhuvud. Skärmdklipp från SVT Play.

En grundläggande fråga som behandlas i programmet är vem som har rätt att tolka Frölundaindianen. Grahamsdaughter argumenterar för att hon, med rötter i métis- och ojibwe-nationerna i Kanada, bör ha tolkningsföreträde framför Hysén. Ett exempel är att huvudet som Frölundaspelarna gör sin entré igenom ger henne associationen till ett avhugget huvud, det vill säga det blir ett tecken för folkmord. Hysén menar att man måste tänka sig att kroppen finns under arenan och att det inte finns något tecken på att indianen är halshuggen.

Associationer ligger förstås i betraktarens öga men tolkningar kan bedömas utifrån relevanskriterier. Att Frölundaindianen är kroppslös, exempelvis, betyder inte att den är dekapiterad. Det är en gängse praktik att låta huvudet, eller ansiktet, indexikalt stå för hela personen: Kungens huvud på myntet, bilden av mig på mitt körkort och den kända personen på frimärket är enkla exempel. Varken Grahamsdaughters eller Hyséns tolkningar är därför rimliga just i förhållande till hur huvuden används generellt i visuell kultur. Även indiansymbolen på puckarna som spelarna utsätter för slag, ger Grahamsdaughter alltså obehagliga associationer till våldshandlingar, medan Frölundaindianen för Hysén inget annat är än en hyllning, med rötter i de lekar han lekte som barn (då han alltid stod på "indianernas sida"). Båda diskuterar alltså utifrån personliga erfarenheter, men av vitt skilda slag.

Hockeyindianens uttåg

2020, bara någon vecka efter att Washington Redskins annonserat att de övervägde att ändra namn, meddelade Frölundas styrelse att de också skulle utreda loggan och indiannamnet. "Någonstans måste vi ha respekt för att det kan uppfattas kränkande. Vi upplever det inte så, för vi har hela tiden klätt det med någonting annat, och vi har inte riktigt den historien i Sverige", sade Frölundas ordförande Mats Grauers i juli 2020. Några påstötningar från sponsorer säger sig klubben inte ha erfarit (Johansson 2020).

Processen påbörjades och vid årsskiftet 2021 hade omkring 700 förslag på nytt klubbmärke inkommit, de flesta från privatpersoner som engagerat sig. Dessutom hade tre reklambyråer anlåtats. En jury på åtta personer hade i uppdrag att välja ut tre förslag till Frölunda HC:s nya klubbmärke och logotyp efter säsongen 2020/21. Engagemanget på sociala medier var stort och allt fler såg fram emot en ny klubbsymbol. Men våren 2021 meddelade styrelsen

att beslutet skjuts på framtiden; Även säsongen 2021/22 fick indianen vara kvar. Anledningen till detta har inte till fullo kommunicerats. Enligt styrelsen fanns det ekonomiska skäl. Under pandemiåret 2020 såldes måhända inte så mycket prylar (i hockeysvengelskan ofta kallat *merch*) som förväntat och en förlängning av hockeyindianens liv möjliggör försäljning av restlagret nästa säsong. Men anledningen till det uppskjutna beslutet kan även ha varit beslutsångest. Grauers skriver på föreningens hemsida i mars 2021: "Det är bättre att det blir rätt än att det går fort."

Under ytterligare nästan ett år diskuterades frågan, såväl bland fansen som i slutna styrelserum. Återigen kontrakterades en reklambyrå. Bristen på föreningsdemokrati blev en nästan lika artikulerad fråga som det nya klubbemblemets utseende. Att döma av inläggen på sociala medier föredrog många en symbol som påminner om de klubben haft före amerikaniseringen. Detta kan förstås som ett utslag av nostalgisk vurm för äldre uttryck, men också som en strävan efter renhet – en frihet från kommersiella eftergifter (något som ventilerades på nätforum).

I februari 2021 presenterades det nya klubbmärket på en presskonferens. På den officiella Facebooksidan "Frölunda HC" blandades under det första dygnet ironiska kommentarer som "Härligt! Två rörtänger!", "Vi får leta upp nån minoritetsgrupp som använder snarlik logga som kan bli kränkt. Så kan vi byta igen." och "Inget vidare. Viktigast är ändå att ingen blir kränkt nu bara!". En bitvis allvarlig, bitvis skämtsam ton gällde associationerna till nazistiska symboler: "Jag förstår varför indianen inte kunde vara kvar men var detta verkligen det bästa ni kunde komma på efter all denna tid? För det första liknar det ett hakkors och för det andra så saknas den röda färgen." och "Jag tycker det är bra att Frölunda tar bort indianen. Men. Att i stället för en indian skapa något som får tankarna att gå tillbaka till 40 talet och nazityskland." Efter en tid började några se likheterna med andra varumärken, främst Fantasy Flight Games och Hansdotter Sportswear, något som ledde till en reaktion från skidåkerskan Frida Hansson på Twitter.

Den nazistiska sajten *Nordfront* skriver ironiskt att: "det är modigt av Frölunda att gå emot strömmen och välja ett hakkors som sin symbol. Nordfront kan inte ha ett hakkors som symbol, men det kan fortfarande Frölunda och det är utomordentligt bra att de använder sig av den rätten." (Vejdeland 2022) Den 4 februari backade styrelsen. I pressmeddelandet sägs

"Under torsdagen förändrades tonläget gradvis och det nya klubbmärket förknippades med symboler från 1930-talets Tyskland – en liknelse [sic] föreningen beklagar och kraftfullt tar avstånd från. När det dessutom började figurera uppgifter om att det nya klubbmärket var ett plagiat komplicerades bilden ytterligare." (Frölunda Hockey: "Situationen blev ohållbar", 2022-02-04). Efter detta haveri togs beslut om att medlemmarna skulle få besluta om nytt klubbmärke. Tre alternativ valdes ut av omkring 800 förslag. Den 20 april 2022 togs beslut om ny symbol med endast tre rösters marginal (Dennert 2022).

En hel generation av fans har växt upp med indianen och ser den som en oskiljaktig del av lagets identitet. En bidragande faktor var loggans visuella slagkraft: en attraktiv stereotyp som 1995 återuppväcktes av en åldrad, manlig styrelse och blev så förknippad med laget att den visat sig vara sällsynt svår att ersätta. Men ersatt blev den. En och annan indian kommer förmodligen att synas på läktarna de närmsta åren, men hockeyindianen kommer sannolikt snart av alla anses vara lika förlegad som den *de facto* var redan när den gjorde entré.

Källor och litteratur

Diskrimineringsombudsmannen

Anmälan till Diskrimineringsombudsmannen nr 2015-801 och 2015-2218.
Beslut till Diskrimineringsombudsmannen 2015-801 signerat Anne Hornseth 2015-03-30 och 2015-2218 signerat Carolina Stiwenius 2015-12-03.

Museisamlingar

Mölndals stadsmuseum id: 04944:2.
Vänersborgs museum id: VM08074:53.

Vardagstryck

Röksignalen, 1997–2001.
Västra Frölunda och Frölunda Hockey 1959–1996 på Kungliga biblioteket.

Årsredovisningar

Västra Frölunda Hockey Club, Årsredovisning för räkenskapsåret 1995-05-01–1996-04-30,
https://cdn.ramses.nu/files/fhc1_fhc/Gamlarsredovisningar/19951996.pdf, läst 2020-06-20.

Facebooksidor

Alla Vi Frölunda HC Fans.
Alla Vi Som älskar Frölunda HC.
Vi som älskar Frölunda HC.

Hemsidor

<https://www.blumeagency.se/portfolio-items/frolunda/>
<https://www.frolundaindians.com/artikel/4atdakltd-24601/besked-i-logofragan>
<https://svenska.se> Svensk ordbok (SO)
<https://www.retrievergroup.com/sv/product-mediarkivet>

Intervjuer

Telefonsamtal med Szymon Szember, 2021-01-11.

Tryckt material

Aftonbladet (1959a). Västra Frölundas igelkottaktik kan ge poäng också mot topplagen. *Aftonbladet*, 28 november.
Aftonbladet (1959b). Västra Frölunda väl rustat men Djurgårn i debuten oroar”. *Aftonbladet*, 7 november.
Ahlborn, K. & Nilmander, U. (1999). *Alla tiders bokserie. 85 år med B. Wahlströms röda och gröna ryggar*. Stockholm: B. Wahlström.
Andersson, N. (1996). Fy för Frölunda. *Expressen*, 14 december.
Andræ, Marika (2001): *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914–1944*. Stockholm: B. Wahlström.
Arbetartidningen (1959). Frölunda-Djurgården. *Arbetartidningen*, 14 november.

- Belson, K. (2013). Redskins' name change remains activist's unfinished business. *New York Times*, 9 oktober.
- Bird, S. E. (2001). Savage desires. The gendered construction of the American Indian in popular media. I Meyer, C. J. & Royer, D. (red.) *Selling the Indian. Commercializing and appropriating American Indian cultures*. Tucson: University of Arizona Press, ss 62–98.
- Björk, T. (2011). *Bilden av "Orienten". Exotism i 1800-talets svenska visuella kultur*. Stockholm: Atlantis.
- Björk, U. J. (2016). "An NHL Touch": Transnationalizing ice hockey in Sweden, 1994-2013. *Journal of Transnational American Studies*, 7(1).
<https://escholarship.org/uc/item/50f358h4>
- Cox, D. (2010). Offensive Blackhawks logo has got to go. *The Star*, 28 maj.
- Dagens Nyheter (1995). Frölundaskalper i ny dräkt. *Dagens Nyheter*, 30 juni.
- Dennert, M. (2022). Efter omröstning: Här är Frölundas nya logga. Sveriges Television, 20 april.
- Eastman, C. A. (1902). *Indian boyhood*. New York: McClure, Phillips & Co.
- Expressen (1959). IFK Göteborg vill ta över sektion med dålig ekonomi. *Expressen*, 2 mars.
- Frölunda Hockey (2022). Situationen blev ohållbar. *Frölunda Hockey*, 4 juli.
<https://www.frolundahockey.com/article/75jjakz85-24601/situationen-blev-ohallbar>
- Gripenberg, O. (1973). *Tennsoldater som leksaker, samlarfigurer och undervisningsmaterial*. Stockholm: Forum.
- Göteborgs-Posten (1995). Nu röks det fredspipa på isen? *Göteborgs-Posten*, 30 juni.
- Hermansson, H. (1995). Amerikanskt för hela slanten. *Göteborgs-Posten*, 16 september.
- hooks, b. (1992). *Black looks. Race and representation*. Boston: South End Press.
- Hoppe, R. (1947). *Sverige genom barnaögon. Folket i bilds teckningstävling för skolungdom*. Stockholm: Nationalmuseum.
- Johansson, M. (2020). Efter rasismdebatten: Frölunda kan ta bort loggan på tröjorna. *Dagens Nyheter*, 6 juli.
- Junelind, H. (2015). Det går för långt, det är inte rimligt! *Göteborgs-Tidningen*, 7 maj.
- Ljungberg, A. (1996). Vilket är tontigast? Wolves, Redhawks, Indians eller Lions? *Svenska Dagbladet*, 11 oktober.

- Keh, A. (2018). Tomahawk chops and Native American mascots: In Europe, teams don't see a problem. *New York Times*, 7 maj.
- Klyde-Silverstein, L. (2012). The "Fighting Whites" phenomenon. An interpretive analysis of media coverage of an American Indian mascot issue. I Carstarphen, M. G. & Sanchez, J. P. (red.) *American Indians and the mass media*. Norman: University of Oklahoma Press, ss. 113–127.
- Lutz, H., Strzelczyk, F. Watchman, R. (red.) (2020). *Indianthusiasm. Indigenous responses*. Waterloo: Wilfrid University Press.
- Låby, E. (2018). *Vinnande bilder. Teckningstävlingar för barn 1938-2000*. Linköpings universitet: Institutionen för Tema.
- McClintock, A. (1995). *Imperial leather. Race, gender and sexuality in the colonial contest*. London: Routledge.
- Mihesuah, D. A. (2004). *American Indians. Stereotypes and realities*. Atlanta: Clarity Press.
- Mitchell, L. C. (1996). *Westerns. Making the man in fiction and film*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nochlin, L. (1991). *The politics of vision. Essays on nineteenth-century art and society*. London: Thames & Hudson.
- Rylander, J. (2020). Här jobbas Frölundas nya klubbmärke fram. *Göteborgs-Posten*, 23 december.
- Said, E. W. (1993). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Sanchez, V. E. (2012). Buying into racism. American Indian product icons in the American marketplace. I Carstarphen, M. G. & Sanchez, J. P. (red.) *American Indians and the mass media*. Norman: University of Oklahoma Press, ss. 153-168.
- Szemberg, S. (1994). *Västra Frölunda 50 år. Från Bittans pojkar till Boorks boys. Ett halvsekel med Sveriges mest populära hockeylag*. Malmö : Sportförlaget.
- Stedman, R. W. (1982). *Shadows of the Indian. Stereotypes in American culture*. Norman: University of Oklahoma.
- Svenska Dagbladet (1966). Tvåsiffrigt av Frölunda. *Svenska Dagbladet*, 4 november.
- Sveriges Radio (2015). DO tar inte upp Frölunda. *Sveriges Radio*, 8 maj.
- The Sports Network (2020). Chicago Blackhawks release statement defending name, logo. *The Sports Network*, 7 juli.
- Thompson, P. (2020). Blackhawks ban fans from wearing Native American headdresses to their games. *Chicago Tribune*, 29 juli.

- Tidningarnas Telegrambyrå (1995). Frölundas iskrigare blir indianer. *Tidningarnas Telegrambyrå*, 29 juni.
- Wagner, M. (1995). "En rasistisk idé". Indianerna i USA är på krigsstigen – och hotar att stämma Frölunda. *Göteborgs-Posten*, 29 september.
- Vejdeland, F. (2022). Ha kvar den nya loggan, Frölunda! *Nordfront*, 3 februari. <https://nordfront.se/ha-kvar-den-nya-loggan-frolunda>
- Werner, J. (2021). *Kritvit? Kritiska vithetsperspektiv i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Werner, J. (2008). *Medelvägens estetik. Sverigebilder i USA*. Två volymer. Hedemora: Gidlunds.